

Norma fabriana i canvi lingüístic: el cas de *malgrat*

CATERINA MARTÍNEZ
Universitat d'Alacant

1. INTRODUCCIÓ¹

A grans trets, podríem descriure els elements sobre els quals s'ha construït la norma de la llengua catalana en quatre grups: *a*) els generals i mantinguts al llarg de la història; *b*) els recuperats de determinats períodes de l'evolució de la llengua —prototípicament, els segles XIV i XV—; *c*) els presos de varietats territorials o funcionals concretes, o *d*), fins i tot, aquells reinterpretats pel mateix codi normatiu. Precisament, la difusió i la penetració de materials recuperats poden comportar canvis gramaticals i semàntics l'estudi dels quals pot fer llum sobre el procés de construcció —criteris, cronologia, focus d'irradiació, etc.— de la mateixa norma i sobre la capacitat de la norma per a condicionar els usos dels parlants.

L'obra del creador de la norma del català, Pompeu Fabra, ha estat objecte d'estudi fa temps i ha generat bibliografia extensa sobre aspectes diversos. Siga'ns permès de recordar els treballs sobre el concepte de «llengua literària» de Fabra, de Lamuela i Murgades (1984), sobre aspectes de fonètica de Gulsoy (2000), d'ortografia (Segarra, 1985 i 2000), de sintaxi (Marquet, 2000; Costa, 2016) i de dia-

1. Aquest estudi s'ha dut a terme a l'Institut Superior d'Investigació Cooperativa IVITRA (ISIC-IVITRA) de la Generalitat Valenciana (Programa per a la Constitució i Acreditació d'Instituts Superiors d'Investigació Cooperativa d'Excel·lència, ref. ISIC/012/042), i en el marc dels projectes de recerca següents: «Gramàtica del català modern (1601-1834)» (MINECO, ref. FFI2012-37103); «Continuació de la gramàtica del catalán moderno (1601-1834)» (MINECO/FEDER, ref. FFI2015-69694-P); «Constitució d'un corpus textual per a una gramàtica del català modern (Gcm)» (IEC, ref. PT 2012-S04-MARTINES; IEC1-15X); Digiocotracam (Programa PROMETEU per a Grups d'Investigació en I+D d'Excel·lència, Generalitat Valenciana, ref. PROMETEOII-2014-018), finançat amb fons FEDER de la UE; i el Grup d'Investigació en Tecnologia Educativa en Història de la Cultura, Diacronia Lingüística i Traducció (Universitat d'Alacant, ref. GITE-09009-UA).

lectologia (Sistac, 2000; Miralles, 2000, i Ferrando, 2000).² En aquesta línia, convé remarcar l'estímul de les edicions del Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra», organitzades pel Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili i l'ERLEU (Equip de Recerca en Llengua, Estructura i Ús); en són bona mostra els treballs editats en Ginebra, Martínez i Pradilla (2000), Montserrat i Cubells (2007) i Pradilla (2012 i 2018).

Hem encetat la recerca de la normativització fabriana com a factor condicionant del canvi lingüístic: en concret, l'hem aplicada a l'estudi dels connectors parentètics de contrast *nogensmenys* i *tanmateix* (Martínez, 2018a) i els mots populars (Martínez, 2019). Com anunciàvem llavors, l'avaluació del procés de configuració del model lingüístic del mateix Fabra i de l'impacte de la normativa en la fesomia del català contemporani són les dues línies d'investigació d'aquest projecte més global que se'n obri. En aquesta ocasió, constatarem com la recuperació de *malgrat* és un bon exemple de la incidència de la norma en el canvi lingüístic. Atendrem, siga'ns permesa la metàfora, la vida, la mort i la resurrecció de *malgrat*.

2. METODOLOGIA I HIPÒTESI³

Per a descabdellar el canvi lingüístic d'una peça com *malgrat*, hem optat per la lingüística cognitiva i l'anàlisi del discurs. Ens han estat útils les actualitzacions de la teoria de la gramaticalització basades en l'anàlisi de la llengua en l'ús i en el paper dels parlants en el procés de canvi semàntic: els conceptes d'inferència, de subjectivació i d'intersubjectivació desenvolupats per Nuyts (2005), Traugott (2010) i Narrog (2012). Aquesta orientació i l'aprofitament dels corpus textuais ens han permès de detallar l'evolució de *malgrat* com a «connector parentètic» (Cuenca, 2006). En primer lloc, les dades que fonamenten l'estudi del procés de gramaticalització de *malgrat* als segles XII-XVI (Martínez, 2018b) provenen del CICA i el CIGCA - CIMTAC, constituïts amb materials del català medieval. I, en segon lloc, el CIGMod - CIMTAC, el CTILC1, alguns textos recuperats de la xarxa i l'edició de les *Obres completes de Pompeu Fabra* (Fabra, 2005-2013), digitalitzades en el Portal Fabra (<http://ocpf.iec.cat/ocpf.cgi>), ens han ajudat a cobrir l'evo-

2. Ens remetem a la bibliografia de Pineda (2013, p. 835-905).

3. Per motius d'espai, farem servir les abreviatures i els símbols següents: CP (connector parentètic); SN (sintagma nominal); els termes entre claudàtors ([]) corresponen a nocions o valors; SPREP (sintagma preposicional); Subj. (subjecte); [+A] ('subjecte animat'); [+/-A] ('subjecte a mitjan camí entre animat i inanimat'); [-A] ('subjecte inanimat'); Pt/Er (parlant/escriptor); Ot/Lr (oient/lector); T/D (text/discurs); VFP (verb en forma personal); INF (infinitiu); OSub. (oració subordinada); OC (*Obres completes de Pompeu Fabra*).

lució de *malgrat* durant la fi de l'edat moderna (segle XVII - 1832) i la contemporània (1833-1988).

Ací reprenem la gramaticalització de *malgrat* en la llengua antiga (Martínez, 2018b) —apartat 3.1.— moderna i contemporània —apartats 3.2 i 3.3—, a fi d'analitzar en quina mesura la tasca de codificació de Fabra repercutí: *a*) en la recuperació i la difusió d'un mot caigut en desús com fou *malgrat*, i *b*) en la transformació que experimentà, des d'aleshores.

3. ANÀLISI DE LES DADES

3.1. Malgrat als segles XII-XVI

FASE I. MALGRAT SN [DESGRAT]

Suposem que la gramaticalització de *malgrat* s'inicià en la lexicalització de l'adjectiu *mal* i el nom *grat* (DCVB, DECat, s. v. *grat*). *Malgrat* apareix a l'edat mitjana com una unitat lèxica, un SN que, a mode d'imprecació, expressava 'la reacció de [DESGRAT] d'algú davant de certes situacions':

- (1) Tota persona qui dirà *mal grat* n'aja Déus, Déus no n'ha poder, ne renegarà Déu (1402, arxiu; DCVB, s. v. *grat*)
- (2) Puys, per les flos /de què-s nodrien /dins, e-s pexien /per los melichs, /pobres e richs, /han per egual /tots, semblant mal: /piguotes, rosa. /Mas, si-ls fa nosa /lo fill qu'és nat /he n'àn *mal grat*, /no-ls plau que vixcha. /D'ells fan perixcha /bollit, cremat, /nu soterrat. (ROIG, 1460, *Spill*, l. 15312; CICA i CIGCa)

FASE II. MALGRAT SPREP [CONTRA VOLUNTAT] + SUBJ. [+A]

El compost *mal grat* degué reanalitzar-se com a partícula introductora d'un SPREP de mode que expressa una [CONTRA VOLUNTAT] experimentada i, per tant, corporeïtzada per un ésser amb el tret [+A]. Fins al segle XVII —moment en què desapareix durant tres segles—, aquesta expressió de la possessió de la [CONTRA VOLUNTAT] per part d'un ésser [+A] podia ser subjectivada (Traugott, 2010), és a dir, únicament del Pt/Er, o intersubjectivada (Nuyts, 2005; Narrog, 2012), del Pt/Er, tenint en compte l'Ot/Lr i el T/D. La preposició dativa de direcció *a*, els pronoms possessius i els complements genitius amb *de* palesen aquesta intersubjectivació; sol aparèixer en l'apòdosi o a mode d'aposició, per exemple:

- (3) Si deutor après del termen paga son creedor, o li consigna e comana en loc segur la paga, si él no la vol pendre, la covinença ne l'enpreniment

- entr'èls enprés no val, ne pot ne deu valer; e no contrastant [...], dit deutor pot e deu cobrar la sua cosa, *mal grat de son creedor*. (1272-1279, *Costums de Tortosa*, p. 384; CICA i CIGCa)
- (4) Ne qual te val més, murir a mort dezirable per honrar Deu, o murir a mort ahirable, la qual auciu home *mal son grat*, e sens que no n'à grat ne mèrit de Déu? (LLULL, 1274-1276, *Doctrina pueril*, p. 243; CICA i CIGCa)
- (5) No tinch conort sinó de una cosa: que no hé res fet que perjudique la honor de mon marit, sinó que hé complida sa voluntat *a mal grat meu*. (MARTORELL, 1490, *Tirant lo Blanch*, p. 709; CICA i CIGCa)
- (6) Ý axí fon fet, /car prestament se fon retret /a una part, /a hon molt bé hí de bon art /ell confessà /hí per escrits ell deposà /ab veritat, /sobre-l que fou interrogat /lo que y sabé: /molt largament ell ho digué, /mal de son grat, /puix que lo joch era forçat. (GASSULL, 1497, *Lo somni de Johan Johan*, l. 1285; CICA)
- (7) E si per ventura lo seynor de la nau o del leny volra levar alguns de aquells suits. [...] E si el los leva *malgrat dels* mercaders el nes tengut tot axi com ia desús es dit: [...]. (1592, *Llibre de consolat dels fets marítims*, p. 66; CIGCa)

Com s'ha avançat, a partir del segle XVII, hi ha un buit documental de *malgrat*, els condicionants interns i externs del qual són un futur objecte d'estudi.

3.2. Malgrat al segle XIX

FASE III. MALGRAT SPREP [CONTRA VOLUNTAT] / [OPOSICIÓ] + SUBJ. [+/-A]

No hem atestat cap exemple de *malgrat* als segles XVII-XIX. Fins a la darrereria del segle XIX, en textos vinculats a la Renaixença, no reapareixen els usos de *malgrat*, lligats en part a l'estat evolutiu que hem descrit en les darreres atestacions del segle XVI. El canvi lexicosemàntic seguit pel paral·lel a *pesar de* ens ajuda a explicar el procés de canvi i de reviscolament de *malgrat*.

Inicialment, l'efecte de *bleaching* (Traugott, 1990) de *malgrat* es fonamentava en el tret diferencial de l'animació del Subj. Si ens fixem en a *pesar de* en espanyol (Pérez Saldanya i Salvador, 2014, p. 3739), passem d'un Subj. amb trets [+A] a un Subj. amb trets cada vegada [-A]; seguint Torres (2009), passem d'elements concrets, més humans, més capaços d'experimentar aquest 'dolor', de posseir aquest 'desplaer', de tenir 'voluntat', cap a elements més abstractes, més impersonals, tan sols capaços d'experimentar i de posseir el 'dolor', el 'desplaer' o la 'voluntat', metonímicament. Així, la [CONTRA VOLUNTAT] d'un Subj. [+A] esdevé gradualment l'[OPOSICIÓ] d'un Subj. [+/-A], des de l'òptica

intersubjectivada de l'interlocutor —i els vincles pragmaticocognitius de Nuyts (2005, p. 14) o la *hearer-orientation* i la *textual/discourse-orientation* de Narrog (2012, p. 183).

Arran d'aquest canvi semàntic, *malgrat* degué començar a deixar d'anar acompanyat per la preposició dativa de direcció *a*, els possessius i el complement genitiu, progressivament. L'abast sintàctic de *malgrat* ens presenta, en l'apòdosi, un SN cada vegada més [-A], però encara amb reminiscències humanes, com ara entitats relacionades amb persones, personificacions o referents a actituds o accions humanes: «als Padillas, als Lanuzas, etc.» (8), «[de Siegfrid]» (9), «de la vestidura» (10) i «dels quatre vents» (11).

- (8) Mes vingué que acabaren las dinasties pàtries y entraren á reynar las foranes, que creyent á Aespanya terra de conquista saquejaren lo tresort de nostres llibertats, *malgrat als* Padillas, *als* Lanuzas, *als* Peris, Coloms y Vilanovas [...]. (UBACH Y VINYETA, 1869, «Lo pacte», *Lo Gay Saber*, 31, p. 242, a CTILC1)
- (9) Siegfrid respongué: «No penso pas ferme seguir de ritos cavallers com si dugués un exércit: molt *á malgrat meu* fora lo tindre de conquerir axis á la altiva verge [...]. (1869, «Los Nibeluncks», *Lo Gay Saber*, 26, p. 206, a CTILC1)
- (10) Se mostraven les devocions d'els seus pits, les ymages del qual reistent, paria qués volguessen mostrar *malgrat de* la vestidura. (JANER, 1862, «Prosistas y poetas catalanes», *Revista de Cataluña*, 2, p. 412, nota 2, a CTILC1)
- (11) Mes á ells, los arbres de las serres; á ells que serens, drets y senzills, altes duhen llurs testes *á malgrat dels* quatre vents; [...]. (ROCA Y ROCA, 1868, «Calendau. Cant VII», *Lo Gay Saber*, 16, p. 126, a CTILC1)

Seguidament, la tendència es degué estendre cap a termes no humans, elements que provoquen un contratemps o que marquen pautes de conducta, per exemple, «la mort y el fosser», «la fosca nit» (13), «l'aspresa» (14) i «la ceguesa ó la malavolensa» (15), fàcilment sortejables, superables, amb connotacions concessives situades, ara, en la pròtasi.

- (12) Ania de mon pais, tú que manifestament trasparentejas en sos fets y sa llenga; [...] tú que la joventut, *á malgrat de* la mort y *del* fosser, fas regri-llar ab la sanch dels pares, lo qu'es ardent y lo qu'es hermós; [...]. (ROCA Y ROCA, 1868, «Calendau. Cant I», *Lo Gay Saber*, 10, p. 77, a CTILC1)
- (13) Pel llarch de las blancas y llisas rocas de la pelada costa, rocas ahont s'hi clavan los aplanats barrets y'ls negrosos muscles, passa l'estol de peixos,

- [...]. *A malgrat de* la fosca nit, vetllem la taca, y veyem á la tunyinas [...]. (ROCA Y ROCA, 1868, «Calendau. Cant V», *Lo Gay Saber*, 14, p. 110, a CTILC1)
- (14) Son los títols obra d'un home de gust, erudit, que ha sapigut agermanar la exactitud ab la justa estensió y que, *malgrat de* la aspresa de lo que tracta, sap instruir al llegidor sens cansarlo. (CAMBOLIU, 1869, «Ensaig», *Lo Gay Saber*, 39, p. 307, a CTILC1)
- (15) Llansada del trono l'aborrída dinastia [...], directament ha vingut la Revolució de Setembre [...] á donar la rahó als héroes catalans [...], rahó que (*malgrat* la ceguera ó la malvolensa d'alguns escriptors tan de l'època com moderns, però tots de fora Catalunya) ha sigut provada [...]. (UBACH Y VINYETA, 1869, «Lo pacte», *Lo Gay Saber*, 31, p. 241, a CTILC1)

FASE III. *MALGRAT* SPREP [OPOSICIÓ] + SUBJ. [-A]

Posteriorment, degué instaurar-se l'ús amb termes no humans i la combinació amb formes que designen accions, processos o resultats. A més, hi devia haver una generalització contextual semàntica —del tret [-A]— i sintàctica, segons la qual s'estengué l'ús de *malgrat* a substantius deverbals que indiquen accions, processos o resultats i, consegüentment, a VFP, INF —compostos (16) o simples (17), encara amb el complement genitiu— i OSub. introduïdes per *que* + Subj. [+A] amb un valor netament proconcessiu —vegeu (18).

- (16) Mes arribará un jorn funest, l'endolat jorn en que aquella nacionalitat meridional, *malgrat de no haverse imposat* pel ferro, deurá morir pel ferro [...]. (BALAGUER, 1876, *Discursos*, p. 78-79, a CTILC1)
- (17) Mes hi ha una petita dificultat pera aquesta segona revolució dels gremis, y es que, *malgrat de contarla* tan detengudament Pi y Arimon, nosaltres no havem pogut averiguar la exactitud [...]. (SANPERE I MIQUEL, 1879, *Barcelona*, p. 120, a CTILC1)
- (18) Lo motiu de sa preocupació era la bestia: un cavallás negre, de llarga cua y crin esbullada, que semblava tingués tots los dimonis á dins del cos, *malgrat que*'ls óssos, apuntantli per tot, no li donavan pas péu pera gas-tar tanta gallardía [...]. (VAYREDA, 1898, *Recorts*, p. 127, a CTILC1)

Finalment, hem documentat, a finals del segle XIX, un *malgrat* a mitjan camí entre l'antiga preposició —amb *de* genitiva— i l'element parentètic concessiu previ a l'actual. *A malgrat de + tot*, pronom díctic textual anafòric, que funciona com una aposició, pot ser combinable amb altres elements, té mobilitat posicional i, en (19), manifesta proconcessivitat, 'superant-ho «tot»':

- (19) Com se véu lo Sr. Vidal juga en l'obra ab un assumpto molt espinós. *A malgrat de tot* s'ha mantingut dignament en son lloch, sens la mes petita relliscada; y ni una sola paraula fereix las orellas del espectador mes delicat. (ROCA Y ROCA, 1869, «Teatres», *Lo Gay Saber*, 22, p. 176, a CTILC1)

3.3. Malgrat als segles XIX-XX

FASE IV. MALGRAT SPREP [OPOSICIÓ] + SUBJ. [-A] / [CONCESSIVITAT]

Com hem vist, seguint Martínez (2018b), *malgrat*, després d'haver patit una gramaticalització particular a l'edat mitjana (segles XII-XVI), va caure en desús a l'edat moderna i contemporània (segles XVII-XIX). I no és fins als segles XIX-XX quan reapareix, amb l'esperit de Renaixença i el procés de codificació del català conduït per Fabra. De fet, en les OC (Fabra, 2005-2013), les construccions i valors que el mateix Fabra, usuari i codificador del català, feia servir eren, en un primer moment, medievals, és a dir, *malgrat* + pronom fort, *malgrat* + possessiu, *malgrat de* + SN [+A], *malgrat de* + SN [+A] escarrit, *malgrat de* + INF; i, posteriorment, es va decantar per *malgrat* + SN [-A], *malgrat* + INF, *malgrat* + *que* + VFP, *malgrat* + *tot/això*. La cosa remarcable és que la (re)introducció de *malgrat* es fa deixant de banda aquelles construccions i aquells valors tradicionals i incorporant-ne de nous. Vegem l'extensió de les més innovadores:

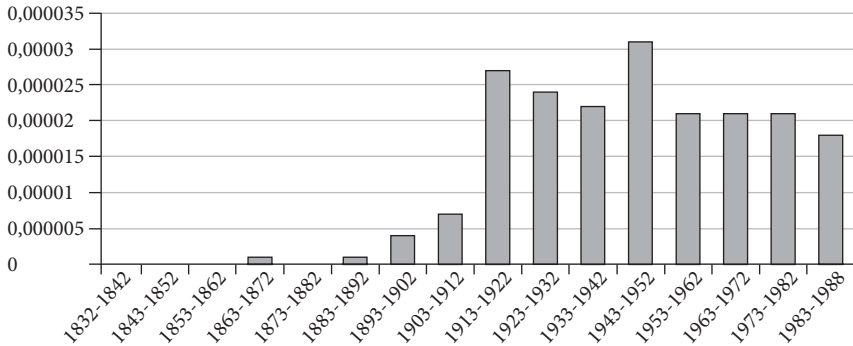
3.3.1. Malgrat + INF

D'acord amb la generalització del tret [-A] i, per tant, d'elements cada vegada més gramaticals, la construcció antiga *malgrat de* + INF minva davant *malgrat* + INF, que pren tímidament la davantera a principis del segle xx. Inicialment, eren d'INF simples (20) i, posteriorment, compostos (21).

- (20) —Mes, [...], com veig que *malgrat esser casat* y tot, no deixa per aixó la companyia d'en Rotchel, [...] y que de vespre van plegats [...], temo que jugui com sempre y ja sabem que'l joch es lo pitjor de tots los vicis. (ARGULLOL I SERRA, 1872, *Las órfanas de mare*, p. 126, a CTILC1)
- (21) És possible. Però, de vegades, aquestes coses tenen una estranya atracció, per raons que jo no sabia explicar i que potser posseeixo *malgrat haver menjat*, sempre, més amb els ulls que amb la boca. (PLA, 1972, *El que hem menjat*, p. 398, a CTILC1)

Així, doncs, *malgrat* + INF és una construcció parentètica concessiva que funciona apositivament, es pot combinar amb altres elements i té un valor concessiu; però no mostra llibertat sintàctica. Per això, ha estat categoritzada com a locució prepositiva o preposició tònica amb valor concessiu (Cuenca, 1991, p. 130; Lorente, 2002, p. 843).

El gràfic 1 mostra la gran crescuda de la freqüència relativa de *malgrat* + INF justament als primers decennis del segle xx.

GRÀFIC 1. Freqüència relativa de *malgrat* + INF.

FONT: Elaboració pròpia sobre la base de les dades del CTILC1.

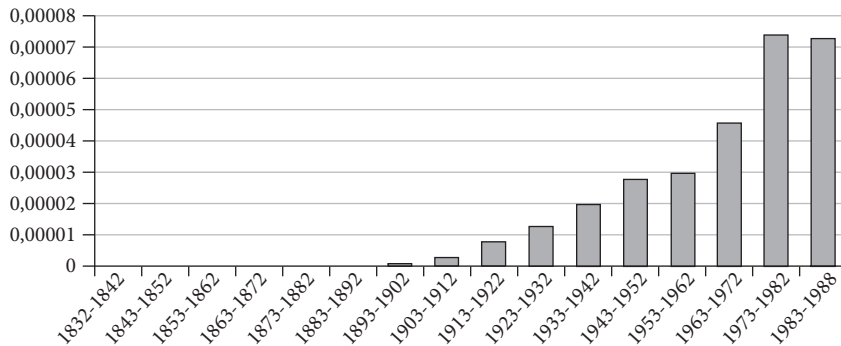
3.3.2. *Malgrat* + *que* + VFP

En segon lloc, *malgrat* comença a coocórrer amb oracions completives introduïdes per *que*. Aquestes OSub. mostren que, tant amb un VFP en indicatiu (22) com en subjuntiu (23), *malgrat que* és una construcció parentètica que presenta 'la superació d'una [OPOSICIÓ]', la [CONCESSIVITAT].

- (22) Què ha fet sinó procurar ensorrar-les, portant el Municipi rural a l'impotència, *malgrat que* és inútil tota conquesta sense el seu vigor? (CULÍ, 1919, *El municipi modern*, p. 30, a CTILC1)
- (23) El puput: és presumit perquè sí, *malgrat que* faci pudor. Si se l'engabia s'ensopeix i no canta no pot fatxendejar el seu plomall ni la seva corona. (GIBERT I GENÍS, 1946, *Girona*, p. 263, a CTILC1)

En els anys de la codificació fabriana —vegeu el gràfic 2—, *malgrat que* experimentà una embranzida important com a construcció parentètica de funció apositiva, combinativa i té valor de [CONCESSIVITAT]; en canvi, no té mobilitat

posicional. Per això, igual que *malgrat* + INF, *malgrat que* ha estat classificat com a nexa concessiu i entre les locucions conjuntives concessives (Serra i Prunyonosa, 2002, p. 2230-2231; Salvador, 2002, p. 3017-3018; GIEC, 2016, p. 720).

GRÀFIC 2. Freqüència relativa de *malgrat que*.

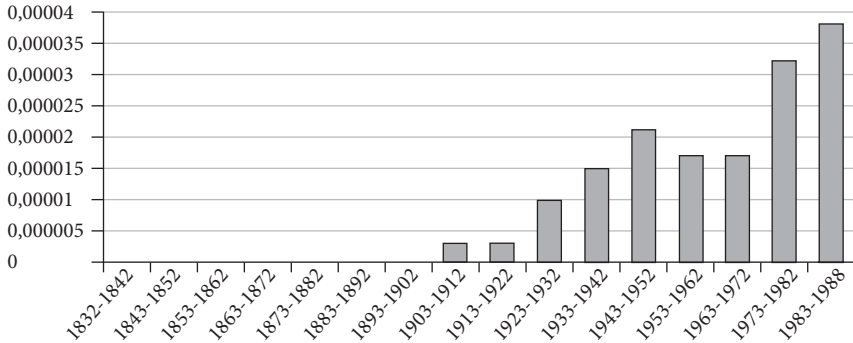
FONT: Elaboració pròpia sobre la base de les dades del CTILC1.

3.3.3. *Malgrat* + tot

Al segle xx, *malgrat*, acompanyat pel pronom dític textual anafòric *tot*, comença a actuar com el CP concessiu que és avui en dia. De fet, *malgrat tot* no compareix fins llavors, i, per tant, sembla que és de nova creació i que no està vinculat a la gramaticalització descrita (cf. *supra* 3.1 i 3.2). És un element invariable que funciona connectivament i que es caracteritza per ser apositiu, combinable amb altres conjuncions —com ara *i*— i mòbil sintàcticament (Cuenca, 2006, p. 54-61; Martínez, 2018a, p. 17). *Malgrat tot* expressa [CONCESSIVITAT]: ‘la reacció de superació d’una [OPOSICIÓ]’ que es pronominalitza discursivament en el *tot*. I, així, explicita la dinàmica de la (inter)subjectivació: la importància de les inferències dels interlocutors —Pt/Er i Ot/Lr— i del context —T/D— (Nuyts, 2005; Traugott, 2010; Narrog, 2012).

El gràfic 3 i els exemples palesen com, des de la primera atestació —el 1907 precedit per *i* (23)— fins al 1988 —vegeu també (24)— i encara ara, *malgrat tot* emergí com a CP concessiu. El cert és que els CP constitueixen una part fonamental de la història sintàctica, ja que són peces en les quals es fonamenta l’estructura dels textos. El sorgiment i l’ampliació de la nòmina de connectors es troben lligats a la renaixença del català com a llengua de cultura, coincidint de ple, com en aquest cas, amb el moment d’elaboració de la normativa fabriana (Martínez, 2018a).

- (24) Una llàstima pregona d'ell meteix, de son gran isolament, de lo poch estimat que havia sigut sobre la terra... Y *malgrat tot*, no poder oblidar encara [...]. (ALBERT PARADÍS, 1907, *Cayres vius*, p. 51, a CTILC1)

GRÀFIC 3. Freqüència relativa de *malgrat tot*.

FONT: Elaboració pròpia sobre la base de les dades del CTILC1.

- (25) Els cultivadors de la geografia històrica saben el valor que [...] les divisions eclesiàstiques resulten, a llur torn, calcades sovint sobre estrats antiquíssims. *Malgrat tot*, aquella estabilitat s'ha trobat en lluita, [...]. (ABADAL I DE VINYALS, 1948, *L'abat Oliba*, p. 123, a CTILC1)

4. CONCLUSIONS

a) *Malgrat* havia seguit una gramaticalització de dues fases fins al segle XVI: SN [DESGRAT] (fase I) > SPREP [CONTRA VOLUNTAT] (fase II). Caigué en desús a partir del segle XVII i reaparegué durant la Renaixença amb estructures que recorden els usos medievals —(a) *malgrat (de)/(a)/possessiu + Subj. [+/-A]*— i amb un valor nou, l'[OPOSICIÓ]: SPREP [OPOSICIÓ] (fase III).

b) *Malgrat + INF* i *malgrat + que + VFP* apareixen amb un altre valor, la [CONCESSIVITAT] (fases III-IV), i comencen a difondre's intensament a partir dels primers decennis del segle XX, amb la normativa fabriana.

c) Arran del mateix procés, un dels CP concessius que s'ha integrat plenament en el model formal de la llengua catalana és *malgrat tot* (fase IV).

d) La gramaticalització de *malgrat* mostra, de nou, que la normativització fou i és un factor del canvi lingüístic: ha significat la introducció de construccions noves i valors nous per a un vell mot.

e) En un estudi futur, caldrà aprofundir en els condicionants interns i ex-

terns de la desaparició de *malgrat* als segles XVII-XIX i de la seva difusió ençà del segle XIX.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ARGENTER, Joan (ed.) (2000). *Simposi Pompeu Fabra: Jornades Científiques de l'IEC, Secció Filològica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. (Sèrie Jornades Científiques; 7)
- CICA = TORRUELLA, Joan (dir.); MARTINES, Josep; PÉREZ SALDANYA, Manuel (2008). *Corpus informatitzat del català antic* [en línia]. <<http://www.cica.cat/>> [Consulta: juliol 2020].
- CIGCA - CIMTAC = MARTINES, Josep; MARTINES, Vicent (dir.). *Corpus informatitzat per a la gramàtica del català antic (GCA) – Corpus informatitzat multilingüe de textos antics i contemporanis*. Alacant: ISIC-IVITRA.
- CIGCMod - CIMTAC = MARTINES, Josep; MARTINES, Vicent (dir.). *Corpus informatitzat per a la gramàtica del català modern (GCMod) - Corpus informatitzat multilingüe de textos antics i contemporanis*. Alacant: ISIC-IVITRA.
- COSTA CARRERAS, Joan (2016). «Anàlisi del discurs de la *Gramàtica catalana* (1933) de Pompeu Fabra». A: NADAL, Josep M.; FELIU, Francesc (ed.). *Constructing languages: Norms, myths and emotions*. Amsterdam: John Benjamins, p. 161-175.
- CTILC1 = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Corpus textual informatitzat de la llengua catalana* [en línia]. <<https://ctilc.iec.cat/scripts/>> [Consulta: juliol 2020].
- CUENCA, M. Josep (1991). *L'oració composta (II): La subordinació*. València: Universitat de València: Biblioteca Lingüística Catalana.
- (2006). *La connexió i els connectors: Perspectiva oracional i textual*. Vic: Universitat de Vic: Eumo.
- DCVB = ALCOVER, Antoni; MOLL, Francesc de Borja (1985). *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Moll.
- DECat = COROMINES, Joan (1995). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial: La Caixa.
- FABRA, Pompeu. (2005-2013). *Obres completes*. Direcció a cura de Jordi Mir i Joan Solà. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. 9 v.
- FERRANDO, Antoni (2000). «Fabra i el País Valencià». A: ARGENTER, Joan (ed.) *Simposi Pompeu Fabra: Jornades Científiques de l'IEC, Secció Filològica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 121-157.
- GCC = SOLÀ, Joan; LLORET, M. Rosa; MASCARÓ, Josep; PÉREZ SALDANYA, Manuel (dir.) (2002). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries. 3 v.
- GIEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2016). *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: IEC.
- GINEBRA, Jordi; MARTÍNEZ, Raül-David; PRADILLA, Miquel Àngel (ed.) (2000). *La lingüística de Pompeu Fabra*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.
- GINEBRA, Jordi; SOLÀ, Joan (2007). *Pompeu Fabra: Vida i obra*. Barcelona: Teide.
- GULSOY, Joseph (2000). «L'aportació de Pompeu Fabra a la fonètica històrica catalana». A: ARGENTER, Joan (ed.) *Simposi Pompeu Fabra: Jornades Científiques de l'IEC, Secció Filològica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 13-30.

- LAMUELA, Xavier; MURGADES, Josep (1984). *Teoria de la llengua literària segons Fabra*. Barcelona: Quaderns Crema.
- LORENTE, Mercè (2002). «Altres elements lèxics». A: SOLÀ, Joan; LLORET, M. Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel (dir.). *Gramàtica del català contemporani*, p. 831-888.
- MARQUET, Lluís (2000). «Les qüestions de gramàtica catalana de Pompeu Fabra». *Els Marges*, núm. 66, p. 47-74.
- MARTÍNEZ, Caterina (2018a). *La gramaticalització dels connectors de contrast: Estudi de corpus i aproximació segons la teoria de la inferència invitada del canvi semàntic*. Tesis doctoral. Universitat d'Alacant.
- (2018b). «De l'[emoció] a la [contra voluntat]: el procés de gramaticalització de *malgrat* als ss. XII-XVI». *SCRIPTA: Revista Internacional de Literatura i Cultura Medieval i Moderna*, núm. 12 (desembre), p. 86-102.
- (2019). «El lèxic popular en la prosa de Fabra: l'Epistolari». A: RADATZ, Hans-Ingo (ed.). *Canvi lingüístic, estandardització i identitat en català / Linguistic change, standardization and identity in Catalan*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, ISIC-IVITRA Research in Linguistics and Literature, p. 174-188.
- MIRALLES, Joan (2000). «Fabra i les Illes Balears». A: ARGENTER, Joan (ed.). *Simposi Pompeu Fabra: Jornades Científiques de l'IEC, Secció Filològica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 59-119.
- MONTSERRAT, Anna; CUBELLS, Olga (ed.) (2007). *Entorn i vigència de l'obra de Fabra: Actes del II Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra»*. Valls: Cossetània; Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.
- NARROG, Heiko (2012). *Modality, subjectivity and semantic change: A cross-linguistic perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- NUYTS, Jan (2005). «Modality: Overview & linguistic issues». A: FRAWLEY, Wiliam (ed.). *The expression of modality*. Berlín; Nova York: Mouton de Gruyter, p. 1-26.
- PÉREZ SALDANYA, Manuel; SALVADOR, Vicent (2014). «Oraciones concesivas». A: COMPANY, Concepción (dir.). *Sintaxis histórica de la lengua espanyola. Tercera parte: Adverbios, preposiciones y conjunciones. Relaciones interoracionales*. Mèxic: Universidad Nacional Autónoma de México: Fondo de Cultura Económica, p. 3699-3839.
- PINEDA, Anna (2013). «La recepció de Pompeu Fabra. Bibliografia sobre l'obra i la figura». A: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Direcció a cura de Jordi Mir i Joan Solà. Vol. 9: *Textos i materials*. Barcelona: Raval-Proa: Edicions 62; València: Edicions 3 i 4; Palma: Moll, p. 835-905.
- PRADILLA, Miquel Àngel (ed.) (2012). *Fabra, encara: Actes del III Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra»*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (ed.) (2018). *Comunitat lingüística i norma: Actes del IV Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra»*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- SALVADOR, Vicent (2002). «Les construccions condicionals i les concessives». A: SOLÀ, Joan; LLORET, M. Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel (dir.). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries, p. 2977-3025.
- SEGARRA, Mila (1985). *Història de l'ortografia catalana*. Barcelona: Empúries.
- (2000). «Nova llum sobre les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans (1913)». A: GINEBRA, Jordi; MARTÍNEZ, Raül-David; PRADILLA, Miquel Àngel (ed.).

- La lingüística de Pompeu Fabra*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, p. 101-140.
- SERRA, ENRIC; PRUNYONOSA, Manuel (2002). «La coordinació». A: SOLÀ, Joan; LLORET, M. Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel (dir.). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries, p. 2181-2245.
- SISTAC, Ramon (2000). «El català nord-occidental i la codificació fabriana». A: ARGENTER, Joan (ed.). *Simposi Pompeu Fabra: Jornades Científiques de l'IEC, Secció Filològica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 227-234.
- TORRES, Rena (2009). «Las nominalizaciones de infinitivo». A: COMPANY, Concepción (dir.). *Sintaxis histórica de la lengua española. Segunda parte: La frase nominal*. Mèxic: Universidad Nacional Autónoma de México: Fondo de Cultura Económica, p. 1075-1219.
- TRAUGOTT, Elizabeth (1990). «From less to more situated in language: The unidirectionality of semantic change». A: ADAMSON, Sylvia *et al.* (ed.). *Papers from the Fifth International Conference on English Historical Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins, p. 496-517.
- (2010). «Revisiting subjectification and intersubjectification». A: DAVIDSE, Kristin *et al.* (ed.). *Subjectification, intersubjectification and grammaticalization*. Berlín: Mouton de Gruyter, p. 29-70.